

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Stephani Balvzii Miscellaneorum Liber ... Hoc est,
Collectio Veterum monumentorum, quæ hactenus
latuerant in varijs codicibus ac bibliothecis**

Baluze, Etienne

Parisiis, 1679

Ad Acta Purgationis Caeciliani.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14735

AD ACTA PURGATIONIS CÆCILIANI.

Actorum istorum vetus exemplar, ex quo edita sunt à Massono, extat in bibliotheca Thuana, sed depravatissimum & contaminatissimum, ut ante me observavit illustrissimus Cardinalis Baronius. Meminit autem illorum Optatus Milevitanus in libro primo, ubi etiam admonet se ea subjunxisse operi suo. *Harum namque plenitudinem rerum, inquit, in novissima parte istorum libellorum ad implendam fidem adjunximus.* Certè in veteri libro verba quæ sequuntur scripta sunt post collectionem istorum & aliorum quorundam actorum. *Expliciunt sancti Optati Episcopi libri numero VII. vel gesta purgationis Cæciliani Episcopi & Felicii ordinatoris ejusdem.* Meminit eorundem Augustinus epist. CLXII. ubi adnotat ea lecta non fuisse in collatione Carthagenensi, quia tempus non fuit. Vide etiam epistolam CLXV. & lib. III. contra Cresconium cap. XXIX. ubi fragmenta quædam istorum actorum describuntur.

Pag. 91.

ORDINAVIT MAJORINVM] cui Donatus, à quo Donatistæ, successit in cathedra Carthagenensi. Itaque primò pars Majorini dicebatur quæ postea pars Donati dicta est, ut legitur in epistola LXVIII. sancti Augustini. Collatio tertia Carthagenensis cap. CCCXX. *Libellus Ecclesie catholice criminum Cæciliani, traditus à parte Majorini.* Quæ verba descripsit etiam sanctus Augustinus in eadem epistola. Quare verissimam puto sententiam Henrici Valesij, qui in dissertatione de schismate Donatistarum cap. IV. verba illa ex libro primo Optati, *Data à Luciano, Digno, Nassutio, Capitone, Fidentio, & ceteris Episcopis partis Donati,* sic emendanda esse pronuntiat ut, sublato nomine Donati, Majorini nomen heic reponatur.

CONSTANTINO] Assentior eidem Valesio, qui in eadem dissertatione cap. III. probat adversùs Baronium hæc gesta non esse anno Christi CCCVI. sed CCCXX.

THAMUGADIENSI] In veteri libro & in editione Massoni legitur *Thamugudiensi.* Nostram emendationem confirmant acta Concilij Carthagenensis sub Cypriano, in quibus legitur nomen Novati à Thamugade. Et apud sanctum Augustinum celebre est nomen Gaudentij Thamugadensis Episcopi partis Donatistarum; adversùs quem idem sanctus duos libros scripsit, quorum & ipse meminit lib. II. cap. LIX. *Retractationum.* Item apud eundem in epistola

LXXI. legitur: Debeo autem Thamugadensibus ejusmodi ministerium caritatis. Lex porrò secunda Codicis Theodosiani De honorariis codicillis, quæ est Constantij, accepta dicitur Thamugadi; ubi Iacobus Gothofredus adnotat eam urbem fuisse in Mauritania Tingitana, ejusque nomen corruptum esse in Notitia imperij & in utroque Itinerario. In collatione prima Carthaginiensi cap. CXXVIII. nominatur Faustianus Episcopus plebis Tamogadensis, & in Notitia Episcoporum Africæ Secundus Tamogaziensis inter Numidas.

NUNDINARIO] Hic totius istius inquisitionis auctor fuit, ut se ulcisceretur adversus Silvanum Cirtensem Episcopum, à quo læsus erat. Augustinus epist. CLXII. Extant gesta apud Zenophilum consularem, ubi Nundinarius quidam Diaconus à Silvano Cirtensi Episcopo, quantum ipsis gestis intelligitur, degradatus, cum ei (sic legendum, ut rectè habet prima editio Parisiensis, non eis) satisfacere per aliorum Episcoporum literas frustra conatus esset, multa patefecit iratus & in iudicium publicum protulit: inter quæ id quoque commemoratum legitur, quòd Lucilla pecunia corruptis Episcopis, in Carthaginiensi Ecclesia, in Africa capite, altare contra altare levatum est. Idem epist. CLXV. Recita illi gesta apud Zenophilum consularem, ubi Nundinarius quidam Diaconus iratus Silvano, quòd ab eo fuerit excommunicatus, hæc omnia iudiciis prodidit, quæ certis documentis & responsionibus testium & recitatione gestorum & multarum epistolarum luce clariùs constiterunt.

VIR CLARISSIMVS] Hæc duo vocabula sic plerunque scribuntur in veteribus libris, V. C. Sed hoc loco ponuntur in veteri codice uti nos edidimus. Quas notas quum librarius non intelligeret, deinceps posuit *vicarius* pro *vir clarissimus*, inepto errore, quem tamen Massoni editio retinuit in aliquot locis. Alij putarunt notas illas explicandas esse per hæc verba, *vir consularis*. quos in Miscellaneis suis ad Symmachum pag. 282. reprehendit, & meritò, vir eruditissimus Franciscus Iuretus. Certè si ista interpretatio valeret, Zenophilus heic consequenter bis vocaretur consularis. Quo nihil fingi potest absurdius. Eadem ratione explicandæ essent notæ illæ apud Gruterum pag. CXCIII. in illa inscriptione ubi Postumius Lampadius V. C. Cons. Camp. nominatur: quas tamen per *vir clarissimus* exponendas esse probat altera inscriptio apud Gruterum pag. CCLXXXIII. in qua legitur Decimus Geminianus *vir clariss. Consularis provincia Batice*. Quin & Consules ipsi ordinarij & Præfecti Vibi, quorum dignitas erat supra dignitatem consularium,

consulares tamen dicti reperirentur, si vera esset interpretatio quam nos refellimus. Extant enim apud Gruterum pag. cxciii. aliquot inscriptiones in quibus *Ti. Fabius Titianus V. C. Cos. ordin. & Præf. urbi* nominatur. Quare necesse est mendosum esse codicem Gemeticensem epistolarum sancti Augustini, in quo notæ illæ per *vir consularis* explicantur in relatione Anulini Proconsulis Africæ ad Constantinum, quæ extat in epistola lxxxviii. sancti Augustini in nova editione; cum tamen in collatione tertia Carthaginiensi, ubi eadem relatio reperitur inserta, exponantur per *vir clarissimus*, omnino rectè. Nam cum hoc non sit nomen famæ & celebritatis, ut ait idem Iuretus, sed honoris & dignitatis, & conjungebatur cum titulis eorum ad quos scribebatur, & ipsi qui clarissimi erant, se eo nomine decorabant; sicut olim Reges nostri primæ stirpis se in titulis suis vocabant viros illustres, ut cuius notum est, & observatum etiam à Sirmondo in Notis ad Ennodium pag. 19.

CONSTANTINIENS.] sive Cirtensum. Circa enim dicebatur antè quæ tum Constantina vocabatur. Vide Valesium in dissertatione de schismate Donatistarum cap. 111.

SECUNDVS EPISCOPVS] Tigistanus, qui tunc agebat in Numidia primatum, ut in epistola clxii. ait Augustinus. Idem principatum Concilij Cirtenfis tenuit, ut ibidem Augustinus scribit, ubi præsentis & confessos traditores reliquit Deo judicandos, & eos in episcopalibus sedibus manere permisit. Vide eundem in libro primo contra epistolam Parmeniani cap. 111. Breviculo diei tertiæ cap. xiii. & lib. 1. contra Gaudentium cap. xxxvii.

CÆCILIANVM EPISCOPVM] Carthagenensem catholicum, Mensurij successorem, tot tempestates perpeffum à parte Donati ut propterea nomen ejus valde inclauerit. Notissima est historia calamitatum ejus.

ALIVM INSTITVERVNT] Majorinum, cui Donatus successit, ut antè diximus.

VNAM ECCLESIAM HABET] id est. Nos Cirtenfes nescimus divisionem. Neque enim duos Episcopos habemus, ut pleræquæ civitates Africæ, quæ unum habent partis Donati, alium partis Cæciliani. Nos unicum tantum habemus, sed qui Donato communicat, Cæciliano non communicat. Postea tamen Cirtenfes duos habuerunt Episcopos, Fortunatianum nimirum & Petilianum, ut patet ex Collatione prima Carthaginiensi cap. lxxv. cxxxviii. & sequenti.

SILVANO] Episcopo Cirteni, qui cum secundo Ti-

gilitano primare Numidiæ & ceteris ordinavit Majorinum adversus Cæcilianum.

INTERMISSO EO] Vir doctissimus Henricus Valefius in dissertatione suprâ laudata cap. 111. hæc verba interpretatur de Cæciliano, cujus innocentia multis tum indiciis probata fuerat. Verùm hæc interpretatio non caret difficultate. Quippe hæc non dicebantur Carthagine, sed in Numidia, cujus Consularis erat Zenophilus. Præterea Victor nondum dixit se non communicare cum Cæciliano. Itaque dubium est utrum hæc accipi debeant de Cæciliano, an verò de Felice Aptungitano.

PURGATA] Ita vetus codex. Massoni editio habet *probata*. Legitimam porrò esse nostram emendationem probatur etiam ex Collatione tertia Carthagenensi cap. DLXXI. ubi ita legitur: *Donatistarum persecutio, qua dicunt presentem Felicem debuisse purgari*. Et cap. DLXXIV. *Prosecutio catholicorum, majoris esse innocentia documentum quod absens purgatus est Felix*. Sanctus Augustinus epist. CLXII. *Nec de Felice Aptungitani causa negligentiam consecutam, sed ad ejusdem Principis jussionem proconsularibus gestis etiam ipsum fuisse purgatum*. Et infra de eodem Felice: *Non debuit Episcopus proconsulari judicio purgari*. Idem lib. 111. contra Cresconium grammaticum cap. LXI. *Publica monumenta proclamant dictam esse causam & ad debitum finem esse perductam usque ad purgationem Felicis Aptungensis*.

TRADITOR] Traditores dicebantur qui tempore persecutionis scripturas divinas & supellectilem ecclesiasticam tradiderant ministris reipublicæ. Et magna in hoc querela erat Donatistarum, qui catholicos, eos nimirum qui Cæciliano communicabant, passim vocabant traditores & progeniem traditorum. Contrà catholici proditorem imputabant Donatistis, quos appellabant heredes traditorum & schismaticorum, adeo ut Optatus Milevitanus manifestum esse dicat principes eorum fuisse traditores.

NUM] In veteri codice legitur *non*. Massonus reposuit *nam*. Vtraque lectio falsa est. Ea verò vera quam nos retinimus.

MONTEM BELLONÆ] prope Cirtam.

NE STRICTIVS INTERROGERIS] id est, ne torquaris. Acta purgationis Felicis pag. 89. *Est enim arctiori interrogationi necessarius*.

DIOCLETIANO VIII.] id est, anno Christi ccciii. quo cœpit persecutio.

XIV. KAL. IVN.] Ita omnino vetus exemplar &

editio Massoni. Quo etiam modo habetur apud Augustinum lib. III. contra Cresconium cap. XXI. Sed idem tamen epist. CLXV. mentionem faciens istorum actorum, undecimo Kalendas Iunias gesta esse commemorat, certo, ut mihi videtur, errore. Nam & in ipsis actis quæ nos heic edidimus, & in exemplari quod extare monuimus in libro tertio contra Cresconium, disertè & constanter notatus est dies XIV. Kal. Iunias. Excidit autem hæc emendatio viris doctissimis qui recensendis emendandisque Augustini epistolis operam suam nuper contulerunt utiliter in publicum. Sed falsa profectò est clarissimi viri Ioannis Broei Biturigis conjectura, qui in dissertatione de epocha Concilij Cirtenfis scribit mensem Iunium in hoc Augustini loco mutandum esse in Ianuarium, ita ut quæ heic referuntur de Munatio Felice, gesta fuerint mense Ianuario qui post cœptam persecutionem proximus fuit. Frustra inquam, cùm & omnes veteres libri & omnes editiones uno consensu mensem Iunium præferant, & ista res nihil habeat commune cum actis Concilij Cirtenfis.

MVNATII FELICIS] In epistola CLXV. sancti Augustini legitur *Numatium*, sed emendata est ex libro tertio contra Cresconium in novissima editione. Sirmondus tamen in Notis ad Ennodium pag. 95. prætulit lectionem quæ Numatij nomen habet. Valesius verò in annotationibus ad Eusebium pag. 161. Munatium maluit quàm Numatium. Rectè, ut opinor. Quippe frequens est in antiquis inscriptionibus nomen Munatorum, qui etiam plerunque Felices vocantur; ut videre est apud Gruterum pag. LXVI. & MCXXIV.

FLAMINIS PERPETVI] In veteri codice legitur *prapofiti*, propter notas illas PP. quas cùm librarius non intelligeret, eas per vocem *prapofiti* explicavit. Sed apud Augustinum lib. III. contra Cresconium cap. XXIX. & lib. IV. cap. LVI. reperta est vera lectio. Flaminum porò qui per provincias constituti erant, alij erant temporarij, alij perpetui; ut observatum est à viris eruditissimis.

PAVLO EPISCOPO) Cirtenfi, qui convictus est instrumenta dominica tradidisse, etiam quæ diligenter fuerant occultata; ut ait Augustinus in epistola CLXV.

PRÆCEPTO ET IVSSIONI] In veteri libro & in editione Massoni legitur: *ut præceptum est, ut iussioni* &c. Emendatum est ex his quæ sequuntur.

Pag. 93. POSTEAQ. IN BIBLIOTHECIS] Ita omnino vetus exemplar. Verùm Augustinus hunc locum referens

lib. III. contra Cresconium cap. XXIIX. ita scribit: *Posteaquam apertum est in bibliothecam.* At in libro quarto cap. LVI. idem habet: *Posteaquam peruentum est ad bibliothecam.* Massonus ex hac duplici editione Augustiniana suam composuit, & ita scripsit: *Posteaquam peruentum est in bibliothecam.* Ego lectionem veteris libri puto veram esse. Bibliothecæ vocantur in his actis armaria in quibus libri erant inclusi. Vnde paulò pòst Silvanus tum Subdiaconus ait: *Nihil remansit, totum hoc ejecimus.* Valerius in vita sancti Pontij martyris cap. II. *copiam voluminum librorumque, quos bibliotheca portare non poterant, in suo paruo corpusculo transfundens.* Possidius in vita sancti Augustini cap. XXXI. *Monasteria virorum ac seminarum continentium cum suis Prapostis plena Ecclesiæ dimisit, unà cum bibliothecis libros & tractatus vel suos vel aliorum sanctorum habentibus.*

CAPITVLATAM ARG.] Vetus exemplar habet: *capitulata argentea & lucerna argentea.* Pro quibus Massonus ista substituit: *capitula argentea & lucernas argenteas.* prorsùs malè. Quippe in variis horum gestorum locis & apud Augustinum mentio est unius tantùm lucernæ. Nam Augustinus hunc ipsum locum pluries refert, & in duobus locis scribit, *capitulatam argenteam & lucernam argenteam,* uti nos reposuimus. Quare emendandus est idem Augustinus lib. IV. contra Cresconium cap. LVI. ubi *capsulam* legitur pro *capitulatam.* Infrà pag. 100. pro *capitulatam* legitur *tabulam.* Itaque aut mendosus est hic locus, aut per capitulatam intelligitur tabula.

MORTVVS FVERAS] Hunc locum refert Augustinus epist. CLXVII. & lib. III. contra Cresconium cap. XXIIX. & lib. IV. cap. LVI.

ORCAM] Malè apud Augustinum legitur *arcam.* Orca est vas fictile, ut pluribus testimoniis ostendit vir clarissimus Carolus Dufresnius in suo Glossario.

FELICIS SARSORIS] id est, opificis marmorarij. Pag. 94. Hinc opus sarforium apud Ennodium, cum variæ discolorum marmorum crustæ committuntur, ut unum corpus & unam quasi picturam efficiant, quemadmodum illic adnotavit Sirmondus.

BOVISERVO PVBLICO] officiali, apparitori. Pag. 95.

EPISTOLAS EPISCOPORVM] quas pro Nundinatio scripserant ad Silvanum Episcopum Cirtensem & ad clerum plebemque ejusdem civitatis. Meminit harum epistolarum sanctus Augustinus epist. CLXII. CLXV.

A FORTE] Verum est Fortem quoque scripsisse pro Nundinario. Attamen oportet ejus nomen heic loco non suo positum esse, aut postea defunt aliquot verba quæ doceant epistolas Episcoporum factas à Forte & ceteris.

EXEMPLAR LIB. TRA. EPISCOPIS] Hæc verba defunt in veteri exemplari, per incuriam videlicet & officiantiam librarij. Suppleta autem sunt ex libro tertio sancti Augustini contra Cresconium cap. XXIIX.

FUR RERVM PAUPERVM] Ideo Silvanus dicitur fur rerum pauperum quia viginti folles, quos Victor fullo dederat ut fieret Presbyter, apud se retinuerat, nullaque eorum pars pervenerat ad populum, in quo pauperes, ut legitur infra pag. 105. Præterea idem cum reliquis Episcopis, quos propterea sanctus Augustinus in libro primo contra Parmenianum cap. III. vocat fures ecclesiastici argenti, dividerat quadringentos folles quos Lucilla clarissima femina dedit ut Majorinus fieret Episcopus; quorum nullam partem ad pauperes pervenisse scribitur pag. 102. & 104.

DE QUADRING. FOLL.] Hic locus restitutus est ex Augustino. Malè enim in veteri exemplari scriptum est: *scitis & vos & Lucilla consul felix pro quod vobis &c.* Scriptum erat in antiquiori codice *Lucilla C. F. pro quod.* Itaque cum librarius non intelligeret notas illas, perperam interpretatus est.

FOLLIBVS] Monetæ genus. Vide Glossarium Dufresnij & Jacobi Gothofredi Notas ad Codicem Theodosianum. Vide etiam Sirmondum ad sermonem XXXIX. sancti Augustini, ubi conjicit folium & solidorum nostratum eundem valorem esse vel affinem.

LUCILLÆ] Femina fuit dives & factiosa: qua ante concussam persecutionis turbinationibus pacem, ut ait Opatius, dum adhuc in tranquillo esset Ecclesia, cum correptionem Archidiaconi Caciliani ferre non posset, qua ante spiritalem cibum & potum os nescio cujus martyris, si tamen martyris, libere dicebatur, & cum præponeret calici salutari os nescio cujus hominis mortui, etsi martyris, sed necdum vindicati, correpta, cum confusione irata discessit. Irascenti & dolenti, ne disciplina succumberet, occurrit subito persecutionis enata tempestas. Meminit autem hujus loci sanctus Augustinus libro primo contra Parmenianum cap. III. & in epistola CLXII.

INDEFACIVM EST SCHISMA) Opatius paulò post locum heic descriptum: *Schisma igitur illo tempore confusa mulieris iracundia peperit, ambitus nutrit, avaritia roboravit. Ab iis tribus personis contra Cacilianum causa con-*

fla sunt ut vitiosa ejus ordinatio diceretur. A Botro nimirum, Celefio, & Lucilla. Itaque iracundia referri sine dubio debet ad Lucillam, ambitus ad Botrum & Celefium, qui apud Carthaginem ordinari cupiverant, avaritia ad Episcopos qui Majorinum ordinarunt, qui folles quadringentos, quos Lucilla dederat, inter se diviserunt, & amore pecuniæ Episcopum levarunt adversus Cæcilianum. Erat autem Majorinus domesticus Lucillæ, ut idem Optatus docet.

PVRPVRIVS EPISCOPVS) Limatensis, quem homicidam vocat Optatus, quod interrogatus de filiis sororis suæ, quod eos in carcere Milei necasse diceretur, confessus sit dicens: *Et occidi non eos solos, sed & quicumque contra me fecerit.* Sumpsit ista Optatus ex actis Concilij Cirtenfis, quæ extant apud sanctum Augustinum lib. 111. contra Cresconium cap. xxvii. Limata ergo fuit civitas Numidiæ.

LAPIDATVS) id est, degradatus, ut ait Augustinus, adeoque contumelia affectus. Infrà pag. 97. à quibus lapidarentur pro veritate. Vide Glossarium Dufresnij.

Pag. 96.

NON EST VERVM) id est, æquum. Livius lib. xxxii. *Ceterum & sociorum audiri postulata verum esse.* Apud sanctum Ambrosium epist. lxx. legitur: *Tributarios perditum iri nequaquam justum & æquum.* Pro quo in vetustissimo codice MS. Ecclesiæ Bellovacensis vidi scriptum *verum.*

SINE SANGVINE SPIRITALI) Locus est elegantiae non vulgaris. Sanguinem spiritalem fundi ait quum discordiæ gladius sævit in Ecclesiam, quum Episcopi dissident cum Clericis, quum hæc dissensiones erumpunt in vulgus & dant locum sermonibus.

PVRPVRIVS EPISCOPVS] Hæc non extant in veteri codice, neque in editione Massoni, ubi locus vacuus relictus est. Nos itaque addidimus, quia ex contextu sequentis epistolæ apparet & istius & superioris eundem esse auctorem.

VESTRA SVNT] *Leg. vera*, ut patet ex epistola Purpurij ad Silvanum. Pag. 97.

SILVANO) Et hanc quoque vocem nos addidimus. Nam heic relictus erat locus vacuus in veteri exemplari & in editione Massoni. Certum quippe est hanc epistolam scriptam esse ad Silvanum, cum in ea agatur de discordia quæ inter illum erat & Nundinarium Diaconum.

FORTIS) Episcopus, cujus jam suprâ mentio. Cujusnam verò sedis Episcopus fuerit, mihi non est compertum. In collatione prima Carthaginensi cap. clxiii. memoratur Fortis Episcopus Cediensis.

PACEM CELEBRARE) Leg. *Pascha*. quod sequentia probant. Pag. 98. *ut cum pace Pascha celebremus*. Et infra: *Nundinarius in pace tecum Pascha celebret*.

FRATRIBVS ET FILIIS) id est, Clericis & Senioribus Ecclesiæ Cirtenfis, ut in superioribus.

IUDICATVR, SED APVD) Ita vetus codex. Massonus edidit: *judicio contendit, & hoc apud*.

Pag. 98.

FRATRI SILVANO SABINVS) Et hæc quoque nos addidimus; quæ neque in veteri libro habentur, neque in editione Massoni. Certa autem est hæc restitutio.

SABINVS) Episcopus Numida.

Pag. 99.

DIEBVS ISTIS) Paschalibus.

QVID ADMINISTRABAT) Hic locus mendosus est apud sanctum Augustinum, ubi sic legitur lib. III. contra Cresconium cap. XXIX. *Quis administrabat? Tunc Silvanus in clericatu respondit, sub Paulo*. Et lib. IV. cap. LVI. *Qui administrabat? Tunc Silvanus in clericatu victor respondit: sub Paulo*. Hinc ergo emendandus utrobique est Augustinus.

SILVANVS SVBDIAC. FVIT) Meminit hujus loci Augustinus in epistola CLXV. Is ergo ex Subdiacono Pauli Cirtenfis Episcopi, in cathedra ejus postea locatus est.

Pag. 100.

CIVEM NOSTRVM PETEBAMVS) id est, Donatum, ut constat ex pagina sequenti extrema.

TABVLAM) Iam suprâ monuimus aut mendosum esse hunc locum, aut per tabulam debere intelligi capitulatam cujus & heic & apud Augustinum mentio est.

Pag. 101.

ACETVM) five acetabulum. Vide Glossarium Dufresnij.

SVPERIO) Vetus exemplar & editiones omnes habent *Luciano*, certo errore. Nos Superij nomen ideo substituiimus, quia infra, dum ista repetuntur, semper Superij nomen ponitur pro Luciano. Lucianus enim Diaconus tantum fuit, ut statim dicitur.

ANTE CATHEDRAM EPISCOPOR.) Ergo jam tum certus ac fixus erat episcopalis cathedræ locus in Ecclesia.

IPSI EPISCOPI) Ergo plures Episcopi ordinaverunt Presbyterum Victorem fullonem.

Pag. 102.

AB HARENARIIS) non à clero, nec ab honoratis, sed à plebecula, in qua fuerunt harenarij, cujusmodi tandem generis fuerunt homines illi. Vnde paulò post dicitur, *prostibula illic fuerunt*, ut ostenderetur electionem Episcopi per vim ac seditionem factam esse. Qui locus evincit justissimam esse constitutionem synodi Laodicensæ, quæ sanc-

civit

civitate ne turbis liceret electiones Episcoporum facere.

GESTAVERVNT] id est, levaverunt, tulerunt in thronum Episcopi.

AREA MARTYRVM] Aream plerique interpretantur cœmeterium, auctoritate sumpta ex libro Tertulliani ad Scapulam, ubi ait sub Hilariano præside de areis sepulchrorum nostrarum acclamatum ab adversariis nostris fuisse: *Area non sint.* Verùm in isto loco area martyrum non potest intelligi de cœmeterio, cum constet ædificium fuisse, in quo furens plebecula populum Dei sive cives honoratos inclusit, ut libertatem haberet constituendi quem vellet Episcopum. Vnde infra pag. 104. quum Crescentianus Subdiaconus interrogatus esset à Zenophilo utrum præsens fuisset quum Silvanus factus est Episcopus, respondit: *Præsens cum populo fui, inclusus in casa majore.* Iam ergo habemus aream martyrum & casam majorem civitatis Cirtenis eandem rem fuisse.

NULLAM DIGN. HABEO] Interrogatio ergo Zenophili non erat de dignitate ecclesiastica, sed de conditione civili. Pag. 103.

CAMPENSES] In veteri codice legitur *Campeses*, eadem ratione qua frequenter scribitur *Monteses* pro *Montenses*. Per campenses autem intelliguntur qui in campis & agris habitant, ut vox ipsa loquitur. Alij sunt Campenses apud Hieronymum in epistola LVII. qui & cum Ariarianis conjunguntur & cum Tarsensibus hæreticis. Rursum alij sunt Campitæ, ut habet editio Mariani Victorij, sive Campates, ut Ioannes Andrex Episcopus Aleriensis & Desiderius Erasmus ediderunt, apud Hieronymum in fine dialogi adversus Luciferianos. Hi enim fuere iidem cum Montensibus, id est, Donatistis. Falluntur enim Erasmus & Victorius, qui existimant Montenses dictos à Montani hæresi. Falluntur inquam, ut patet etiam ex epistola CXXXIII. ejusdem Hieronymi. Pag. 104.

CETERA DESUNT] Præter ultimam partem horum gestorum, quæ desideratur, lecta sunt apud Zenophilum Consulare gesta Concilij Cirtenis, ut docet Optatus Milevitanus in libro primo: *Hi & ceteri, quos principes tuos fuisse paulo post docebimus, post persecutionem apud Cirtam creatam, quia basilica necdum fuerant restituta, in domum Urbani Caristi consederunt die III. Iduum Maiarum, sicut scripta Nundinarij tunc Diaconi testantur.* Lapsus est autem, ut hoc obiter moneam, in hujus loci interpretatione vir illustrissimus Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis, Pag. 106.

persecutionem quæ heic commemoratur referens ad Maxentium, cum ex gestis Concilij Cirtenfis appareat heic agi de persecutione Diocletiani. Quod etiam manifestè colligitur ex Augustino in Breviculo diei tertiæ cap. xvii. Porro gesta Concilij Cirtenfis habentur, ut monuimus, apud Augustinum.

AD PASSIONEM SANCTÆ SERAPHIÆ.

Postremam istorum actorum partem edidit Boninus Mombritius, Surius priorem, sed valde mutatam ab illis antiquis. Nos cum illa integra & sincera reperissemus in codice 316. bibliothecæ Colbertinæ, existimavimus conjungenda esse cum vetustis martyrum actis quæ cum Lactantij libro edere nobis persuaserunt viri quidam & clarissimi & doctissimi. Magnum autem sinceritatis & antiquitatis argumentum est quod Sabina dicitur fuisse filia Herodis, qui suo *Vespasiano Augusto ter in urbe Roma candidam confessionem dedit Romanis*. Quippe vir doctissimus Henricus Valeſius acta sancti Bonifacij martyris, quæ ab Holſtenio edita sunt, hoc magnum indicium vetustatis habere scribit quod illic de Aglaë dicatur: *Hæc ergo ter candidam egerat apud urbem Romam ex præfectura*. Candida autem est editio ludorum quæ fiebat à Prætoribus vel Quæstoribus candidatis, sumptu ipsorum, non ex arca publica, ut idem Valeſius observavit ad librum xxvii. Ammiani Marcellini pag. 332. & in præfatione ad acta sanctarum Perpetuæ & Felicitatis.

CAP. I.

OPPID. VENDIN.] Infrà cap. xii. scribitur *Vindennensi*. quod idem est. Fuit porrò oppidum Umbriæ, cujus incolæ Vindenates dicebantur, ut ostendit Cluverius in libro secundo Italiæ antiquæ cap. viii.

CONFSSIONEM] Puto hanc vocem redundare & ab ejus ingenio profectam qui *candidam* putaret heic esse positam adjectivè.

VIRILLVS] Alij vocant Berillum.

CAP. III.

BASTERNAM] vehiculum tectum, quo præcipuè utebantur feminæ. Vide Glossarium Dufresnij.

LVSORIVM] theatrum. Vide quæ suprâ dicta à nobis sunt ad caput xxi. Lactantij.

ARCVM ALBINI] ejus nimirum, ut arbitror, qui remp. tenuit cum Severo, & postea ab eo victus interit. Fuit autem hic arcus trans Tyberim.

CAP. IX.

BIOTHANATA] id est, vitæ tuæ inimica, quæ te in